

เอกสารประกอบการบรรยาย
เรื่อง
ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน
โดย
ศาสตราจารย์ ดร.วรเจตน์ ภาคีรัตน์

๑. ในการทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนนั้น ในเบื้องต้นจะต้องทราบเสียก่อนว่าสิทธิและเสรีภาพที่กล่าวถึงนี้ หมายถึงอะไร คำว่าสิทธิและเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนั้น โดยเนื้อแท้แล้วก็คือสิทธิขั้นพื้นฐาน (Fundamental rights) หรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญ (Constitutional rights) แต่เดิมนั้นสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นสิทธิป้องกัน ซึ่งหมายถึง รัฐรับรองสิทธิของปัจเจกบุคคลในอันที่จะปกป้องตนเองจากการถูกล่วงละเมิดโดยอำนาจมหาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการปกป้องสิทธิในเสรีภาพและกรรมสิทธิ์ ในเวลาต่อมาขอบเขตของการกำหนดสิทธิทางรัฐธรรมนูญได้ขยายออกไปครอบคลุมสิทธิของบุคคลในอันที่จะเรียกร้องให้รัฐกระทำการอันเป็นประโยชน์แก่ตนด้วย

๒. ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์เกี่ยวกับสิทธิทางรัฐธรรมนูญยังคงเป็นเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้หากการละเมิดสิทธิที่เกิดขึ้นนั้น เป็นกรณีที่เอกชนละเมิดสิทธิกันเอง การปกป้องคุ้มครองสิทธิของเอกชนในกรณีดังกล่าวนี้ โดยทั่วไปแล้ว ย่อมเป็นเรื่องที่เอกชนพิพาทกัน หากเกิดเป็นคดีกันขึ้น องค์กรที่จะคุ้มครองสิทธิดังกล่าวย่อมได้แก่ศาลยุติธรรม คดีที่เกิดขึ้นนั้นย่อมเป็นเรื่องความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นสำคัญ หากเป็นเรื่องของศาลรัฐธรรมนูญไม่ แม้กระนั้นบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิทางรัฐธรรมนูญอาจมีผลในการตีความบทบัญญัติในกฎหมายเอกชนด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตีความบทบัญญัติในกฎหมายลักษณะละเมิดให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ

๓. ในระบบกฎหมายไทย บทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญ¹ ได้รับการบัญญัติไว้หมวดที่ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ แต่เดิมนั้นบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพกำหนดรับรองเป็นรายสิทธิไปเท่านั้น แต่

¹ ความหมายของสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญ ดู วรเจตน์ ภาคีรัตน์, คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน, กรุงเทพฯ: อานกฎหมาย, 2564, 384-385.

นับแต่รัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ได้มีการบัญญัติให้สิทธิและเสรีภาพผูกพันองค์กรของรัฐและกำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไปของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบัญญัติให้ “สิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย หรือโดยคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญย่อมได้รับความคุ้มครองและผูกพันรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล และองค์กรอื่นของรัฐโดยตรงในการตรากฎหมาย การใช้บังคับกฎหมาย และการตีความกฎหมายทั้งปวง”² สะท้อนให้เห็นว่าบทบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญที่ได้รับการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนั้นไม่ได้มีลักษณะเป็นสิทธิที่บุคคลจะใช้นั้นได้เท่านั้น แต่ยังมีฐานะเป็นกฎหมายที่ผูกพันองค์กรของรัฐด้วย³ น่าเสียดายว่าบทบัญญัติดังกล่าวนี้ไม่ได้มีการรับสืบต่อมาในรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติเกี่ยวกับการตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตลอดจนบทบัญญัติเกี่ยวกับการยกบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลซึ่งได้รับการบัญญัติไว้เป็นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ ได้มีการรับสืบต่อมาในรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ ด้วย

๔. ผู้ที่มีความสามารถในการทรงสิทธิทางรัฐธรรมนูญหรือสิทธิและเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้โดยทั่วไปแล้ว คือ บุคคลธรรมดา อย่างไรก็ตามโดยเหตุที่รัฐธรรมนูญบัญญัติเฉพาะเจาะจงถึงชนชาวไทยหรือปวงชนชาวไทย บุคคลธรรมดาที่เป็นผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานย่อมต้องหมายถึงบุคคลธรรมดาสัญชาติไทย ทั้งนี้ความเป็นบุคคลย่อมเริ่มแต่เมื่อคลอดและอยู่รอดเป็นทารกและสิ้นสุดลงเมื่อตาย อย่างไรก็ตามการวินิจฉัยคำว่าบุคคลในบางกรณี อาจมีปัญหาให้ต้องตีความว่าหมายรวมถึงทารกในครรภ์มารดาตลอดจนผู้ซึ่งถึงแก่ความตายหรือไม่ กรณีดังกล่าวนี้อาจจะต้องพิจารณาในรายละเอียดว่าสิทธิที่เป็นประเด็นนั้นเป็นสิทธิใด เช่น สิทธิในชีวิตอาจครอบคลุมถึงชีวิตในครรภ์มารดา หรือสิทธิในเกียรติยศ ชื่อเสียง อาจครอบคลุมถึงบุคคลซึ่งถึงแก่ความตายไปแล้วด้วย

๕. นอกจากบุคคลธรรมดาสัญชาติไทยแล้ว มีประเด็นที่จะต้องพิจารณาว่าคนต่างด้าวจะถือว่าเป็นผู้ทรงสิทธิตามบทบัญญัติในหมวดสิทธิและเสรีภาพหรือไม่ ปัญหาว่าคนต่างด้าวจะเป็นผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิและเสรีภาพหรือไม่นี้มีความเห็นแตกต่างกัน⁴ เหตุที่มีปัญหาถกเถียงกันก็เนื่องจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญไม่ได้แยกแยะผู้ทรงสิทธิแต่ละประเภทว่าเป็นบุคคลธรรมดาหรือเป็นบุคคลธรรมดาสัญชาติไทย การวินิจฉัยปัญหานี้ในเบื้องต้นจึง

² รัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐ มาตรา ๒๗

³ ดู ลักษณะและภารกิจของสิทธิทางรัฐธรรมนูญ ใน วรเจตน์ ภาคีรัตน์, คำสอนว่าด้วยรัฐและหลักกฎหมายมหาชน, 390-393.

⁴ ดู วรเจตน์ ภาคีรัตน์, ผลผูกพันของสิทธิทางรัฐธรรมนูญ. รายงานการวิจัยเสนอต่อคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2556, 29-30.

จำเป็นต้องตีความและจำแนกสิทธิและเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญก่อนว่าสิทธิดังกล่าวนั้นมีลักษณะเป็นสิทธิมนุษยชนหรือเป็นสิทธิที่รัฐรับรองให้เฉพาะพลเมืองของรัฐเท่านั้น สิทธิทางรัฐธรรมนูญหรือสิทธิขั้นพื้นฐานเรื่องใดก็ตามที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หากปรากฏว่าสิทธิทางรัฐธรรมนูญเรื่องนั้นมีลักษณะเป็นสิทธิมนุษยชนแล้ว ก็จะต้องถือว่าคนต่างด้าวย่อมได้รับความคุ้มครองและมีฐานะเป็นผู้ทรงสิทธิทางรัฐธรรมนูญด้วย⁵ อย่างไรก็ตาม ไม่ได้หมายความว่าบทบัญญัติในหมวดสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยทุกบทบัญญัติจะเป็นเรื่องสิทธิมนุษยชนทั้งหมด บทบัญญัติจำนวนหนึ่งเห็นได้ชัดโดยสภาพว่าเป็นบทบัญญัติที่มุ่งกำหนดนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง เช่น เสรีภาพในการชุมนุมโดยสงบปราศจากอาวุธ เสรีภาพในการประกอบกิจการหรือการประกอบอาชีพ ฯลฯ ถึงแม้ว่าสิทธิในเสรีภาพเหล่านี้จะมีลักษณะเป็นสิทธิป้องกัน ก็ต้องถือว่าสิทธิในเสรีภาพเหล่านี้มีลักษณะเป็นสิทธิพลเมือง ไม่ใช่สิทธิมนุษยชน

๖. มีข้อสังเกตว่าสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิและเสรีภาพที่มีลักษณะเป็นสิทธิเรียกร้องให้รัฐกระทำการที่เป็นประโยชน์แก่ตน เช่น สิทธิที่จะได้รับการศึกษาที่รัฐจัดให้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย สิทธิที่จะได้รับบริการทางสาธารณสุข ฯลฯ เป็นสิทธิพลเมือง คนต่างด้าวไม่อาจยกสิทธิดังกล่าวขึ้นยันเจ้าหน้าที่ได้ นอกจากนี้สิทธิในการเข้าร่วมก่อตั้งเจตจำนงทางการเมืองและการปฏิบัติการกิจสาธารณะ เช่น สิทธิเลือกตั้ง สิทธิที่จะเข้ารับราชการ ก็เป็นสิทธิพลเมือง คนต่างด้าวก็ไม่สามารถอ้างว่าตนมีความสามารถในการทรงสิทธิดังกล่าวได้เช่นกัน

๗. คำว่า บุคคล ที่ปรากฏในบทบัญญัติเรื่องสิทธิและเสรีภาพนั้น หากสิทธิและเสรีภาพที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนั้น โดยสภาพแล้วเป็นสิทธิที่เฉพาะแต่บุคคลธรรมดาเท่านั้นเป็นผู้ทรงสิทธิได้ นิติบุคคลก็ย่อมไม่สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิได้ สิทธิที่เฉพาะแต่บุคคลธรรมดาเท่านั้นเป็นผู้ทรงสิทธิได้ เช่น สิทธิในครอบครัว สิทธิในเสรีภาพในการถือศาสนา สิทธิในเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นพรรคการเมือง สิทธิในเสรีภาพในการการชุมนุมโดยสงบ ปราศจากอาวุธ แต่ถ้าสิทธิและเสรีภาพนั้น โดยสาระแห่งสิทธิ เห็นได้ชัดว่าระบบกฎหมายไม่มีวัตถุประสงค์จะจำกัดความสามารถในการทรงสิทธิเฉพาะแต่บุคคลธรรมดาเท่านั้น นิติบุคคลก็สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิได้ นิติบุคคลก็ย่อมสามารถเป็นผู้ทรงสิทธิได้เช่นกัน เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในเสรีภาพในการประกอบอาชีพ

๘. นิติบุคคลที่จะสามารถทรงสิทธิทางรัฐธรรมนูญหรือทรงสิทธิตามหมวดสิทธิและเสรีภาพได้นั้น โดยหลักแล้วจะต้องเป็นนิติบุคคลเอกชน ทั้งนี้เนื่องจากนิติบุคคลมหาชนอยู่ในฐานะเป็นผู้ที่มีหน้าที่ต้องเคารพสิทธิขั้นพื้นฐาน

⁵ เฟิงอ้าง

หรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญและมีความผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ในหมวดว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ โดยทั่วไปแล้วนิติบุคคลมหาชนจึงไม่มีความสามารถในการทรงสิทธิขั้นพื้นฐานหรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญ สำหรับนิติบุคคลเอกชนที่สามารถเป็นผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานได้นั้น โดยหลักแล้วหมายถึงเฉพาะแต่นิติบุคคลเอกชน สัญชาติไทยเท่านั้น ไม่ได้หมายความว่ารวมถึงนิติบุคคลต่างด้าว เนื่องจากไม่มีความจำเป็นที่รัฐธรรมนูญจะต้องคุ้มครองนิติบุคคลต่างด้าวในระดับเดียวกับนิติบุคคลสัญชาติไทย

๙. องค์การของรัฐที่จะต้องผูกพันต่อสิทธิทางรัฐธรรมนูญย่อมได้แก่ องค์นิติบัญญัติ องค์การบริหาร องค์การตุลาการ องค์การอิสระ (ไม่ว่าจะเป็นองค์การอิสระทางรัฐธรรมนูญหรือองค์การอิสระทางปกครอง) ตลอดจนหน่วยงานต่างๆของรัฐ

๑๐. ในการตรากฎหมาย รัฐสภาต้องผูกพันต่อสิทธิทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งหมายความว่า สิทธิและเสรีภาพที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญย่อมเป็นกรอบในการตรากฎหมาย หากรัฐสภาตรากฎหมายขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพ กฎหมายดังกล่าวย่อมใช้บังคับไม่ได้ตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ มาตรา ๕ วรรคหนึ่ง อย่างไรก็ตามตราบทว่าที่ศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ได้วินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ องค์การที่บังคับใช้กฎหมายย่อมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าว แม้กระนั้นรัฐธรรมนูญได้บัญญัติช่องทางการเสนอเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นโดยรัฐสภาไว้โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตรวจสอบภายหลังประกาศใช้กฎหมายแล้ว โดยการให้คู่ความแห่งคดียื่นคำร้องต่อศาลที่จะต้องใช้บทกฎหมายนั้นบังคับแก่คดีเพื่อให้ศาลดังกล่าวส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ มาตรา ๑๑๒ ตลอดจนการที่บุคคลยื่นคำร้องผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินไปยังศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าการละเมิดสิทธิและเสรีภาพเป็นผลมาจากบทบัญญัติของกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ มาตรา ๑๑๓ ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ มาตรา ๔๘ หรือไม่

๑๑. ในการบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมาย คณะรัฐมนตรี องค์การอิสระทางรัฐธรรมนูญ องค์การอิสระทางปกครอง ตลอดจนองค์กรอื่นของรัฐทั้งปวงย่อมผูกพันและต้องเคารพต่อสิทธิทางรัฐธรรมนูญในการบังคับใช้และการตีความกฎหมาย ทั้งนี้ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีและองค์กรของรัฐทั้งปวงตรากฎหมายบริหารบัญญัติหรือกฎหมายลำดับรอง (พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ฯลฯ) ตลอดจนกฎหมายองค์การบัญญัติ (ข้อบัญญัติท้องถิ่น ข้อบังคับองค์การมหาชน ข้อบังคับองค์การวิชาชีพ ฯลฯ) คณะรัฐมนตรีและองค์กรของรัฐ

ตลอดจนองค์กรที่ได้มอบหมายให้ใช้อำนาจรัฐเหล่านั้นย่อมจะต้องตรากฎหมายให้อยู่ในกรอบของบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิทางรัฐธรรมนูญด้วย

๑๒. ในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลไม่ว่าจะเป็นศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง หรือศาลทหาร ศาลเหล่านี้ล้วนแล้วแต่จะต้องผูกพันต่อสิทธิทางรัฐธรรมนูญในการดำเนินกระบวนการพิจารณา อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่าระบบกฎหมายไทยยังไม่ได้กำหนดกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจตุลาการก้าวล่วงแดนแห่งสิทธิและเสรีภาพของราษฎรไว้ในทำนองเดียวกับระบบกฎหมายของหลายประเทศ ปัจจุบันนี้การตรวจสอบการปรับใช้กฎหมายขององค์กรตุลาการว่าก้าวล่วงแดนแห่งสิทธิทางรัฐธรรมนูญของปัจเจกบุคคลโดยไม่มีอำนาจกระทำได้หรือไม่ เป็นอำนาจของศาลในลำดับขั้นที่สูงกว่า แต่ในกรณีที่ศาลสูงสุดในระบบศาลยุติธรรม ศาลปกครอง และศาลทหาร วินิจฉัยชี้ขาดคดี และมีปัญหาว่าการวินิจฉัยชี้ขาดคดีดังกล่าวขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติว่าด้วยสิทธิทางรัฐธรรมนูญ ระบบกฎหมายไทยยังไม่เปิดโอกาสให้บุคคลที่ถูกก้าวล่วงสิทธิทางรัฐธรรมนูญดังกล่าวร้องทุกข์ไปยังศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบการใช้อำนาจตุลาการของศาลสูงสุดในระบบศาลต่างๆ ได้⁶

๑๓. โดยหลักแล้วระบบกฎหมายไทยกำหนดผลผูกพันของสิทธิทางรัฐธรรมนูญเฉพาะองค์กรของรัฐในความสัมพันธ์กับปัจเจกบุคคล ไม่ได้มีผลผูกพันโดยตรงระหว่างเอกชนกับเอกชนด้วยกัน ทั้งนี้เนื่องจากระบบกฎหมายเอกชน บุคคลจะอยู่ในฐานะที่เท่าเทียมกัน เอกชนคนหนึ่งไม่อาจจะแสดงเจตนาบังคับให้เอกชนอีกคนหนึ่งกระทำการ จดเว้นกระทำการ หรือยอมให้ตนกระทำการโดยไม่เข้าขัดขวางได้ หากเอกชนอีกคนหนึ่งนั้นไม่ยินยอม เว้นแต่ความสัมพันธ์ในบางลักษณะซึ่งโดยสภาพของเรื่องแล้ว จะต้องเป็นเช่นนั้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตรในกฎหมายลักษณะครอบครัว ด้วยเหตุดังกล่าวนี้นี้ในระบบกฎหมายไทยโดยหลักแล้วสิทธิขั้นพื้นฐานในหมวดสิทธิและเสรีภาพจึงไม่มีผลผูกพันเอกชนโดยตรง เว้นแต่รัฐธรรมนูญจะบัญญัติไว้โดยชัดแจ้งหรือเห็นได้โดยปริยายจากการตีความบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญว่ารัฐธรรมนูญมุ่งประสงค์เช่นนั้น

๑๓. ปัญหาว่าศาลรัฐธรรมนูญจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (สิทธิขั้นพื้นฐาน/สิทธิทางรัฐธรรมนูญ) ได้อย่างไรนั้นจะต้องพิจารณาว่ารัฐธรรมนูญออกแบบให้เกิดกระบวนการในการเสนอเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญภายใต้เงื่อนไข

⁶ อย่างไรก็ตาม ดู คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๕/๒๕๖๔ (คดีโอปเวลล์) ซึ่งเป็นคำวินิจฉัยที่มีผลโดยอ้อมไปตรวจสอบการใช้อำนาจตุลาการของศาลปกครองสูงสุด ถึงแม้ว่าการใช้อำนาจตุลาการตีความกฎหมายของศาลปกครองสูงสุดในคดีนี้จะมีปัญหาที่ตามส่งผลให้ในที่สุดแล้วศาลปกครองมีการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาพิจารณาใหม่ อย่างไรก็ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญในเรื่องนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าการรับคดีเป็นไปโดยถูกต้องตามหลักเกณฑ์การพิจารณาคดีหรือไม่ เนื่องจากผู้ร้องซึ่งแพ้คดีในศาลปกครองสูงสุดและต่อมาได้ยื่นคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญผ่านผู้ตรวจการแผ่นดินเป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งถือไม่ได้ว่าเป็นผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

ไต่ถามประการหนึ่ง และศาลรัฐธรรมนูญใช้และตีความรัฐธรรมนูญคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างไรอีกประการหนึ่ง

๑๔. หากพิจารณาหนทางในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแล้ว การคุ้มครองสิทธิของบุคคลอาจเกิดขึ้นจากการที่องค์กรฝ่ายบริหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองใช้อำนาจทางปกครองกระทำการอันไม่ชอบด้วยกฎหมายและก้าวล่วงสิทธิของบุคคลทำให้เกิดความเดือดร้อนเสียหาย การคุ้มครองสิทธิทางรัฐธรรมนูญของบุคคลโดยองค์กรตุลาการในกรณีนี้ โดยทั่วไปแล้วจะเป็นคดีปกครองที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง เว้นแต่บางกรณีคดีอาจอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม ในชั้นแรกศาลรัฐธรรมนูญยังไม่ใช่ศาลที่มีบทบาทหรืออำนาจหน้าที่ในการคุ้มครองสิทธิของบุคคล แต่ในกรณีที่รัฐสภาตรากฎหมายระดับพระราชบัญญัติหรือองค์กรฝ่ายบริหารตรากฎหมายที่มีค่าบังคับเสมือนด้วยพระราชบัญญัติ (พระราชกำหนด) และการตรากฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หากกฎหมายที่ตราขึ้นนั้นมีผลก้าวล่วงสิทธิของบุคคล และเกิดเป็นคดีขึ้นในศาล บุคคลที่เป็นคู่ความในคดีอาจได้แย้งต่อศาลในคดีว่ากฎหมายระดับพระราชบัญญัติที่ศาลจะต้องใช้ในคดีดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ และให้ศาลแห่งคดีนั้นส่งประเด็นเบื้องต้นในคดีดังกล่าว คือประเด็นที่ว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก้คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ ไปยังศาลรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดได้ ในช่วงเวลาดังกล่าว ศาลแห่งคดีสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไปได้ แต่ต้องรอการพิพากษาคดีไว้ จนกว่าศาลรัฐธรรมนูญจะมีคำวินิจฉัย ทั้งนี้ตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ มาตรา ๒๑๒

๑๕. ถึงแม้ว่าการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในกรณีที่กล่าวมาจะเป็นกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญเข้าไปมีบทบาท แต่บทบาทของศาลรัฐธรรมนูญในคดีที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้เป็นบทบาทในการควบคุมตรวจสอบกฎหมายมิให้ขัดต่อรัฐธรรมนูญเป็นหลัก ไม่ใช่บทบาทในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลโดยตรง การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญดังกล่าวนี้ จึงเป็นไปโดยอ้อมเท่านั้น หมายความว่า แม้ความปรากฏต่อศาลรัฐธรรมนูญว่าไม่มีการก้าวล่วงสิทธิของบุคคลตามที่กล่าวอ้างจริง ลำพังเพียงแต่กฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก้คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญก็เพียงพอแล้วที่ศาลรัฐธรรมนูญจะวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายดังกล่าวขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้

๑๖. นอกจากการเสนอเรื่องผ่านศาลแห่งคดีว่ากฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับแก้คดีขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญแล้ว บุคคลอาจยื่นเรื่องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินให้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายระดับพระราชบัญญัติขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ มีข้อสังเกตว่าในกรณีนี้ระบบกฎหมายเปิดทางให้ผู้ตรวจการแผ่นดินใช้ดุลพินิจอย่างกว้างขวางในการจะส่งเรื่องหรือไม่ส่งเรื่องไปให้ศาล

รัฐธรรมนูญวินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญตามรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ มาตรา ๒๓๑ (๑) เนื่องจากไม่มีกฎหมายใดกำหนดกรอบในการใช้ดุลพินิจไว้ และอาจทำให้ผู้ตรวจการแผ่นดินเองเลือกปฏิบัติและก้าวล่วงสิทธิในความเสมอภาคของบุคคลได้ หากเลือกที่จะส่งเรื่องบางเรื่องและไม่ส่งเรื่องบางเรื่อง กฎเกณฑ์ดังกล่าวนี้เป็นอีกหนึ่งกฎหมายที่สมควรจะได้รับการทบทวน

๑๗. การคุ้มครองสิทธิทางรัฐธรรมนูญของบุคคลโดยตรงและอย่างแท้จริงโดยศาลรัฐธรรมนูญนั้น ปรากฏตัวขึ้นในระบบกฎหมายต่างประเทศ ซึ่งประเทศต้นแบบในเรื่องดังกล่าวนี้ก็คือเยอรมนี ระบบกฎหมายเยอรมันเปิดทางให้ปัจเจกบุคคลที่ถูกล่วงละเมิดสิทธิทางรัฐธรรมนูญโดยอำนาจในทางมหาชน ไม่ว่าจะเป็นอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร หรืออำนาจตุลาการ สามารถยื่นคำร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญเพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบและมีคำวินิจฉัยหรือคำสั่งชี้ขาดคดีได้ หากปรากฏว่ามีการก้าวล่วงสิทธิทางรัฐธรรมนูญของปัจเจกบุคคลโดยไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญจริง และไม่มีหนทางอื่นใดในการเยียวยาหรือคุ้มครองสิทธิของบุคคลได้แล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งศาลรัฐธรรมนูญแห่งสหพันธ์ของเยอรมนีอยู่ในฐานะที่เป็นที่พึ่งสุดท้ายในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพหรือสิทธิทางรัฐธรรมนูญของบุคคล และได้รับความเชื่อถือและการยกย่องสูงมากในสังคมการเมืองของเยอรมัน สถาบันหรือมโนทัศน์ทางกฎหมายเรื่องนี้รู้จักกันทั่วไปในนามของ “การร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญ” (constitutional complaint; Verfassungsbeschwerde)

๑๘. ระบบกฎหมายไทยได้พยายามรับแนวความคิดในเรื่องดังกล่าวเข้ามาปรับใช้ ครั้งแรกปรากฏในรัฐธรรมนูญ ๒๕๕๐ ครั้งที่สองปรากฏในรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ และมักจะมีการเรียกกรณีดังกล่าวนี้ว่า “การฟ้องคดีโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญ” อย่างไรก็ตามหลักเกณฑ์ที่ปรากฏในระบบกฎหมายไทยในขณะนี้อาจจะยังเรียกว่าเป็นการร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญได้ไม่ถนัดนัก เนื่องจากมีที่ใช้ค่อนข้างน้อย เพราะมีข้อจำกัดในการรับเรื่องไว้พิจารณาอยู่มาก ทั้งนี้ด้วยสาเหตุเฉพาะหลายประการในระบบกฎหมายไทยเอง ทั้งความพร้อมของศาลรัฐธรรมนูญในการดำเนินการบวนพิจารณาวินิจฉัยคดีในลักษณะนี้ ความกังวลในการทำให้ศาลรัฐธรรมนูญกลายเป็นศาลสูงสุดในระบบกฎหมายไทยในทางความเป็นจริง (de facto) ความน่าเชื่อถือของศาลรัฐธรรมนูญที่จะเป็นศาลสุดท้ายในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในสังคมการเมืองไทย และความรู้ความเข้าใจในวงการกฎหมายไทยเกี่ยวกับสิทธิทางรัฐธรรมนูญ

๑๙. อย่างไรก็ตามโดยที่ในปัจจุบันได้มีการบัญญัติกฎหมายในเรื่องดังกล่าวไว้ทั้งในรัฐธรรมนูญและในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ และในทางปฏิบัติก็มีการปรับใช้กฎหมายดังกล่าวบ้างแล้ว แม้ในหลายกรณียังมีปัญหาในการปรับใช้ก็ตาม จึงสมควรทำความเข้าใจกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญ

โดยตรงเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์และวิจารณ์แนวคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายดังกล่าวต่อไป

๒๐. รัฐธรรมนูญ ๒๕๖๐ ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการฟ้องคดีโดยตรงโดยบุคคลต่อศาลรัฐธรรมนูญไว้ในมาตรา ๒๑๓ ว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญคุ้มครองไว้มีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อมีคำวินิจฉัยว่าการกระทำนั้นขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ... ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ” ตัวอย่างเช่น สมมติว่านาย ก. ถูกละเมิดสิทธิในกระบวนการพิจารณาโดยศาล นาย ก.จะมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญได้วินิจฉัยว่าการกระทำของศาลที่ละเมิดสิทธิในกระบวนการพิจารณาคัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญได้หรือไม่ กรณีนี้จะต้องพิจารณารัฐธรรมนูญมาตรา ๒๑๓ ประกอบกับพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวปรากฏอยู่ในมาตรา ๔๖ ถึงมาตรา ๔๙ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งเมื่อพิเคราะห์แล้วพบว่า การฟ้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงโดยบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธินั้นมีได้ ๒ กรณี คือ (๑) กรณีที่บุคคลถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานซึ่งใช้อำนาจอธิปไตย (มาตรา ๔๖ และ ๔๗) และ (๒) กรณีที่บุคคลถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพอันเป็นผลจากกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๔๘) ทั้งนี้การยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญทั้งสองกรณีนี้ผู้ร้องจะต้องไปยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินเสียก่อน และให้ผู้ตรวจการแผ่นดินพิจารณาและยื่นคำร้องต่อศาลภายในหกสิบวัน ในกรณีที่ผู้ตรวจการแผ่นดินปฏิเสธไม่ยื่นคำร้องหรือไม่ยื่นคำร้องภายในหกสิบวัน ผู้ถูกละเมิดสิทธิย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

๒๑. กรณีที่บุคคลถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานซึ่งใช้อำนาจอธิปไตย มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องคือ มาตรา ๔๖ และมาตรา ๔๗ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ๒๕๖๑ มาตรา ๔๖ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพโดยตรง และได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้ อันเนื่องจากการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้น ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยคดีตามมาตรา ๗ (๑๑) ได้ โดยจะต้องยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดินเสียก่อนภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่รู้หรือควรรู้ถึงการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพดังกล่าว เว้นแต่การละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นยังคงมีอยู่ก็ให้ยื่นคำร้องได้ครบทั้งการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพนั้นยังคงมีอยู่ และให้นำความในมาตรา ๔๘ วรรคหนึ่งและวรรคสอง มาใช้บังคับด้วยโดยอนุโลม โดยต้องยื่นคำร้องต่อศาลภายในเก้าสิบวันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นของผู้ตรวจการแผ่นดิน หรือวันที่พ้นกำหนดเวลาที่ผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่นคำร้องต่อศาลตามมาตรา ๔๘ วรรคสอง...” จากบทบัญญัติดังกล่าวนี้มีข้อสังเกตคือ ในกรณีที่บุคคลคนหนึ่งถูกละเมิดสิทธิ หากเป็นเอกชนละเมิดสิทธิก็จะเป็นคดีแพ่งที่ต้องไปฟ้องเป็นคดีละเมิดต่อศาล

ยุติธรรม แต่การจะใช้สิทธิในการฟ้องคดีโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้น จะต้องด้วยบทบัญญัติในมาตรา ๔๗ ซึ่งบัญญัติว่า “การใช้สิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา ๔๖ ต้องเป็นการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพอันเกิดจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานซึ่งใช้อำนาจอรัฐ...” โดยการยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญนั้น ต้องระบุว่ามีการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพโดยตรงอย่างไร ซึ่งส่วนนี้จะเป็นวัตถุแห่งคดีที่ศาลจะพิจารณา และศาลรัฐธรรมนูญย่อมไม่รับร้องไว้พิจารณาได้ถ้าเห็นว่าไม่เป็นสาระอันควรที่จะได้รับการวินิจฉัย

๒๒. อย่างไรก็ตาม การยื่นคำร้องดังกล่าวย่อมไม่อาจกระทำได้ ถึงแม้ว่าบุคคลนั้นจะถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพจากการกระทำของหน่วยงานของรัฐ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือหน่วยงานที่ใช้อำนาจอรัฐก็ตาม หากปรากฏว่าการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธินั้นต้องด้วยข้อยกเว้นตามมาตรา ๔๗ คือ (๑) การกระทำของรัฐบาล (๒) รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการร้องหรือผู้มีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว (๓) กฎหมายบัญญัติขั้นตอนและวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ และยังมีได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นครบถ้วน (๔) เรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว (๕) การกระทำของคณะกรรมการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๒ และ (๖) การกระทำที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม คณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง คณะกรรมการตุลาการทหาร รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร”

๒๓. สิ่งที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญฯ เรียกว่า การกระทำของรัฐบาล นั้น อันที่จริงแล้วควรจะบัญญัติว่าการกระทำทางรัฐบาล (acte de gouvernement) มากกว่า เพราะหากใช้คำว่า การกระทำของรัฐบาล อาจทำให้เข้าใจผิดคือการกระทำใด ๆ ที่รัฐบาลกระทำการรวมทั้งกรณีที่รัฐบาลกระทำการทางปกครองด้วย ซึ่งหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ การกระทำของรัฐบาล/การกระทำทางรัฐบาลนั้นโดยเนื้อแท้แล้วเป็นการกระทำทางการเมืองในส่วนที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประเทศหรือความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับรัฐสภา ความจริงแล้วการบัญญัติเรื่องการกระทำของรัฐบาล/การกระทำทางรัฐบาล นั้น หากกล่าวอย่างเคร่งครัดในทางทฤษฎีแล้วถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะแม้จะไม่มีการบัญญัติยกเว้นไว้ โดยปกติก็ย่อมไม่มีบุคคลใดมีอำนาจฟ้องคดีอยู่แล้ว เนื่องจากโดยสภาพแล้วการกระทำทางรัฐบาลโดยตัวของตัวเองไม่มีทางที่จะเป็นการละเมิดสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลได้

๒๔. สำหรับการกระทำที่รัฐธรรมนูญหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญได้กำหนดกระบวนการร้องหรือผู้มีสิทธิขอให้ศาลพิจารณาวินิจฉัยไว้เป็นการเฉพาะแล้ว กรณีนี้ถือว่าการฟ้องคดีโดยตรงของประชาชนต่อศาลรัฐธรรมนูญมีลักษณะเป็นบทสำรอง กล่าวคือถ้ามีเรื่องอื่นที่กำหนดกระบวนการเอาไว้ จะต้องไปใช้ช่องทางร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาตามช่องทางนั้น จะมาใช้ช่องทางที่ดังกล่าวนี้ไม่ได้

๒๕. ในส่วนของการกระทำที่มีกฎหมายบัญญัติขั้นตอนและวิธีการไว้เป็นการเฉพาะ และยังมีได้ดำเนินการตามขั้นตอนหรือวิธีการนั้นครบถ้วน การบัญญัติข้อความดังกล่าวนี้คล้ายคลึงกับการบัญญัติเรื่องการร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญของเยอรมัน คือก่อนที่ยื่นคำร้องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ร้องจะต้องไปดำเนินการโดยวิธีการอื่น ๆ ที่กฎหมายกำหนดไว้ก่อน จะนำเรื่องมายื่นต่อผู้ตรวจการแผ่นดินและเมื่อผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ยื่น ตนเองจึงยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงหาได้ไม่

๒๖. สำหรับการกระทำที่เป็นเรื่องที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลอื่น หรือเรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว อันเป็นข้อยกเว้นที่แม้มีการละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพ ศาลรัฐธรรมนูญก็ไม่สามารถรับคดีไว้พิจารณาได้นั้น มีปัญหาว่าศาลอื่นคือศาลอะไร คำตอบคือ ศาลอื่นได้แก่ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม และศาลทหาร ส่วนคำว่า *เรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดแล้ว* นั้นเป็นการบ่งชี้ว่าการฟ้องคดีโดยประชาชนต่อศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายไทยนั้นจำกัดการให้ศาลรัฐธรรมนูญเข้าไปตรวจสอบการใช้อำนาจตุลาการ กล่าวคือแม้เรื่องที่ศาลอื่นมีคำพิพากษาหรือคำสั่งอาจจะละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคล บุคคลนั้นก็ย่อมจะนำคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลดังกล่าวมายื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้ นอกจากนี้ข้อความในบทบัญญัติดังกล่าวเห็นได้ว่าการฟ้องคดีโดยตรงต่อศาลรัฐธรรมนูญในระบบกฎหมายไทยนั้นไม่ใช่การร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญแบบเต็มรูป เพราะถ้าจะเป็นการร้องทุกข์ทางรัฐธรรมนูญแบบเต็มรูปแล้วจะต้องตรวจสอบอำนาจตุลาการได้ด้วย

๒๗. ในกรณีของการกระทำของคณะกรรมการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๒ คณะกรรมการในกรณีนี้คือ คณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล ถ้าคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลได้วินิจฉัยแล้วและคำวินิจฉัยนั้นไปกระทบต่อสิทธิของผู้หนึ่งผู้ใด ผู้นั้นจะนำมาเรื่องมาร้องศาลรัฐธรรมนูญไม่ได้⁷

๒๘. ในส่วนของการกระทำที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม คณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง คณะกรรมการตุลาการทหาร รวมถึงการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร นั้น เป็นการตัดอำนาจศาลรัฐธรรมนูญในการเข้าตรวจสอบการละเมิดสิทธิของบุคคล การกระทำขององค์กรเหล่านี้โดยเนื้อแท้แล้วเป็นเรื่องของการบริหารงานบุคคลซึ่งเป็นอำนาจทางบริหารหรืออำนาจในทางปกครองซึ่งอาจละเมิดสิทธิของบุคคลได้ และไม่ใช่ว่าอย่างไรหากจะมีการโต้แย้งการใช้อำนาจขององค์กรเหล่านี้ ก็จะต้องโต้แย้งต่อศาลยุติธรรมหรือศาลปกครองแล้วแต่กรณี ไม่อาจนำมาร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้

⁷ มาตรา ๔๗ (๕) นี้ ที่จริงแล้ว ควรจะใช้คำว่า การกระทำของคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาล ตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๑๙๒ เนื่องจากการบัญญัติดังกล่าวอาจทำให้เข้าใจไปได้ว่าคณะกรรมการวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างเป็นคณะกรรมการตามรัฐธรรมนูญ หรือเป็นองค์กรทางรัฐธรรมนูญ ซึ่งอันที่จริงแล้ว หาได้เป็นเช่นนั้นไม่

๒๙. ในกรณีที่บุคคลถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพอันเป็นผลมาจากกฎหมายขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ บุคคลอาจใช้สิทธิตามมาตรา ๔๘ ของพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ ยื่นคำร้องต่อผู้ตรวจการแผ่นดิน และถ้าผู้ตรวจการแผ่นดินไม่ส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ร้องสามารถยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ กรณีนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับการขอให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายระดับพระราชบัญญัติ ความแตกต่างอยู่ตรงที่ว่าหากยื่นคำร้องโดยช่องทางนี้ ผู้ร้องต้องชี้ให้เห็นว่าการถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพเป็นผลมาจากกฎหมายดังกล่าวนี้

หมายเหตุ : คดีที่ใช้ประกอบการบรรยาย การวิเคราะห์และวิจารณ์

(๑) คดีถวายเป็นสัตย์ (คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ ๓๔/๒๕๖๒)

(๒) คดีโฮปเวลล์ (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๕/๒๕๖๔)

(๓) คดีโหวตพิธาเป็นนายกฯ (คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ ๑๑/๒๕๖๖ และ ๓๙/๒๕๖๖)

(๔) คดีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมถูกสอบวินัยและร้องว่ากฎหมาย กต ขัดรัฐธรรมนูญ (คำสั่งศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔๙/๒๕๖๖)

(๕) คดีกฎหมายทำแท้ง (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๔/๒๕๖๓)

(๖) คดีประกาศ คสช. ขัดรัฐธรรมนูญ (คดีวรเจตน์) (คำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญที่ ๓๐/๒๕๖๓)